

ba říci, že problematika mexicko-americké hranice je v centru pozornosti mnoha badatelů na obou jejích stranách. Časopis tak alespoň částečně poodhaluje a naznačuje šíří záběru současné mexické sociální a kulturní antropologie v oblasti antropologie města a lze si jen přát, aby tento záběr byl nadále rozšiřován a naše představa o kontrastech mezi nesmírnou sociální, kulturní a etnickou rozmanitostí na jedné a stále globalizovanějším urbánním makrokosmem na druhé straně se stávala úplnější.

Marek Halbich

Peter Burke: FRANCOUZSKÁ REVOLUCE V DĚJEPISECTVÍ, Lidové noviny, 25. svazek Knižnice Dějin a současnosti. (z anglického originálu *The French Historical Revolution. The Annales School, 1929–89* přeložil Pavel Kolář), Praha 2004

Na otázku proč doporučit antropoložkám a antropologům k pozornosti knihu Petera Burkeho (*1937, badatel v evropských kulturních dějinách, od roku 1979 profesor na Emmanuel College v Cambridgi) Francouzská revoluce v dějepisectví (mimoходом atraktivně zvolený volný překlad anglického titulu) je poměrně snadná odpověď. Žádný jiný intelektuální projekt 20. století s tak silnou historickou a současně antropologickou perspektivou nedosáhl tak pronikavého úspěchu jako okruh

badatelů (mužský rod je na místě¹) kolem časopisu *Annales: économies. sociétés. civilisations*. Protože je však úspěch veličina relativní, zaujme v souvislosti s tzv. školou *Annales* (jejíž reprezentativní texty z let 1929–89 Burke ve své brilantní eseji analyzuje) spíše konstatování, že patří k exportnímu artiklu (jazykově) francouzského kulturního podniku – je předmětem velmi dynamického kulturního transferu.²

Přestože Burke v úvodu skromně přiznává, že jde o studii z dějin idejí bez větších badatelských ambicí, pouhou osobní úvahu souputníka a outsidera, který *Annales* sledoval až z druhého břehu lamanšského průlivu (po tři desetiletí sic!) a že zásadní sociálně a kulturněvědné zkoumání fenoménu *Annales* přinese 21. století, můžeme jeho slova považovat za pouhou rétorickou strategii. Burkeho sonda do (jazykově) francouzského společenstvo a duchovněvědného diskursu 20. století je vynikajícím příkladem studie, která kombinuje konceptuální analýzu s vyprávěním nesporné literární kvality. Autor na jedné straně předkládá silná vysvětlení, na straně druhé přináší přitažlivá pochopení. Tento originální přístup však v sobě obsa-

Implicitně (v tomto ohledu lze studii považovat za mimořádně zdařilou) a velmi vágně bychom ji asi označili jako kulturně emancipační. Autor upozorňuje na to, že *Annales* byly až do konce 60. let 20. století veskrze maskulinní komunitou („Pierre Chaunu sepsal dizertaci za pomoci své ženy“), převažovaly andro- a evropocentrické orientace. Tematicky se však dostávalo pozornosti opomíjeným a okrajovým sociálním a kulturním skupinám.

² Na problematiku stránku tohoto aspektu upozorňuje Burke ve svém minisrovnání (jazykově) anglické a francouzské intelektuální tradice (empirismus, metodologický individualismus x teorie, holismus).

¹ V etické rovině Burkeho výkladu je nutné dodat, že chybí normativní perspektiva, z které by bylo explicitně zřejmé její hodnotové zakotvení.

huje některá tvrzení, která považují za poněkud sporná.

Tyto kontroverze obsahuje v prvé řadě základní konceptuální rámec, do kterého Burke svoji analýzu situuje. Proti konvenčnímu a přijatému konceptu *Annales* jako „intelektuální školy“ (kterou zakládá zdůrazněním nepřítomnosti jednotné teorie a metody jako základních charakteristik³) staví koncept „intelektuálního hnutí“. Problematické je ale Burkeho určení jeho dynamiky, která je odvozena od sociální praxe (1. konflikt paralelních struktur na periférii s etablovanými strukturami v centru, 2. převzetí moci kontra-elitou personifikované Fernandem Braudem, 3. začátek procesů diferenciací). Odvozování dynamiky intelektuálního hnutí ze sociální praxe by potom ale znamenalo redukci jeho ideové výbavy na ideologickou výzbroj.

Již v úvodu jsem upozornil na to, s jakou bravurou autor pojímá tak mnohovrstevnatý problém jako je fenomén *Annales* a s jakou elegancí se vyrovnává s tak obsáhlým materiálem, který sebou jeho zpracování nese. Další kladné doporučení se proto týká periodizace. Ta není určena událostmi (které jinak ale v Burkeho líčení nechybí), nýbrž generacemi. Použití konceptu generace v sociálních vědách (velmi produktivního a v posledních letech plujícího na konjunkturalistické vlně) je však poněkud zúženo na jedinou kategorii, kterou je společná historická zkušenost. V první generaci, zosobněné Lucienem Febvrem (1878–1956) a Marcem Blo-

chem (1886–1944), ji určuje studium na *Ecole normale supérieure*, účast v 1. světové válce, působení na univerzitě ve Štrasburku (1920–33) a společné angažmá v redakci *Annales d'histoire économique et sociale*. Generační souvislost, která zahrnuje nejen obě výše zmíněné osobnosti⁴, byla však přerušena ve 40. letech, kdy se Bloch na rozdíl od staršího Febvra zapojil do protinacistického odboje a kdy naopak Febvre i přes kolegův nesouhlas pokračoval v redakční práci (pod pozměněným titulem *Mélanges d'histoire sociale*).

Jestliže v předchozím případě zůstává tento přístup i s uvedenou výhradou produktivní, jeho opakování pro okruh osobností, které se hlásily k programu *Annales* nebo zakotvily v jejich institucionálním rámci (v konvenčním označení druhá generace⁵), oslabuje jeho výkladový potenciál. Definujeme-li velmi obecně tři kategorie generační příslušnosti⁶ a porovnáme-li podle nich většinu níže uvedených,

⁴ Bylo by možné hovořit o celé intelektuální generaci, charakterizované generační kohortou narozených v letech 1872–1886, zakládající společnou sociální popř. historickou zkušenost studia na výlučné *Ecole normale Supérieure* a první světové války. Tuto skupinu jako jádro generační jednoty by i přes mírnou světonázorovou diferenciaci tvořili např. geograf A. Demangeon, antropolog M. Mauss, ekonomický sociolog F. Simiand, ekonom Ch. Rist, politolog A. Siegfried, sociální psycholog Ch. Blondel, sociolog M. Halbwachs, religionista L. Gernet, historik starověku A. Piganiol, sinolog M. Granet ad.

⁵ Burke do ní zahrnuje Labrousse (*1895), Braudela (*1902), Brunschwiga (*1904), Dupronta (*1905), Morazé (*1913), Gouberta (*1915), Mandrou (*1921), Martina (*1924).

⁶ *Generační kohortu* určenou ročníkem narození, studia nebo povolání; *generační souvislost* určenou společnými historickými a sociálními zkušenostmi, *generační jednotu* vytvářenou názorově spřízněnými skupinami.

³ Vzhledem k tomu, že Burke pomíjí institucionální zakotvení jako jedné ze zakládajících charakteristik školy (přítomné v případě *Annales* od r.1929 v instituci odborného periodika, po 2. světové válce ještě navíc v podobě *Centre des Recherches Historiques*), vyvozují z toho, že se vymezuje proti pojetí *Annales* jako **intelektuální školy**.

konstatujeme mimoběžnost a rozptyl. Vyostřený příklad představuje přerušení spolupráce Braudela a Mandrou. Tím, že jej autor uvádí, otevírá ve své studii další, dosud opomíjený problém a varuje se tak úskalí retrospektivního přístupu. Větší na reflexi fenoménu *Annales* přijímala jejich rétoriku a redukovala je tak na dějiny úspěchu. Burke jasně ukazuje, že neexistovali jen úspěšní, ale i odmítnutí/odmítnuté, popř. vyloučení/vyloučené. Při pokusu definovat další, kteří/teré se v nějaké spojitosti s *Annales* objevili („třetí generace“) opouští zvolený konceptuální rámec zcela a rozhodující význam přiznává roku 1968 s jeho obecnějšími sociálně-kulturními souvislostmi.⁷

Pro Burkeho na některých místech rozporuplný přístup je symptomatická metafora „revoluce“, kterou *Annales* v moderní historiografii podle něj představují. Na jedné straně jejich programu (analýza – antropologie – interdisciplinarity), tématům (religiozita, hmotná kultura, imaginace, sexualita atd.), konceptům (např. *mentalité*, *longue durée*, *structure*) a využívání jiných typů pramenů (mj. ikonografie, literatura, kartografie) přiznává jedinečnost, která měla od základů otrást konvenční historiografii („starým režimem“). Na druhé straně, když se pokouší o kontextualizaci a komparaci pro *Annales* typických inovací, ukazuje, že nepřed-

stavovali ani tak „revoluční“ diskontinuitu (programově proklamovanou, viz sebeoznačení *nouvelle histoire, autre histoire*), jako spíše rozvíjeli několik intelektuálních tradic a tvořili jeden z proudů obecnějšího historiografického trendu.

Ve chvíli, kdy Burke přechází od obecného rámce své studie k samotné analýze jednotlivých textů pocházejících z autorské dílny *Annales*, mistrně vynikne jeho detailní znalost těchto profilujících děl a jistota s jakou se orientuje v jejich konceptuálním ustrojení. Mohli bychom s pochybností poukazovat na nastavení kritérií⁸ („významnosti“ a dlouhodobějšího „dopadu“ jednotlivých prací), podle kterých vybírá z té mimořádně velké, šest desetiletí trvající produkce. My však máme možnost na malém prostoru studovat způsob tak obsáhlé kritické reflexe, která je založena na přehledné a zdařile zvolené kombinaci chronologie – téma – monografie (např. 70. léta 20. století, antropologizace historie, *Montaillou* – interviews s lidmi 14. století) a „zrcadle“ kritiky doma (tj. ve Francii) i v zahraničí (USA, Británie, Itálie, Polsko, Brazílie),

⁷ Během 70. let 20. století prošlo francouzské vysoké školství a s ním spojené badatelské instituce významnou strukturální proměnou (jako jeden z důsledků „květnových událostí“), což se nemohlo neprojevit na jejich personálním obsazení, byl jeho způsob realizace je otázkou diskuse (Burke, který se pohybuje především v rovině idejí, otázku „sociální reprodukce“ vcelku pochopitelně odbývá narativní zkratkou).

⁸ V této spojitosti alespoň několik slov k metodické rovině Burkeho studie. Vedle kritérií výběru děl, by bylo asi problematizovatelné i určení kritérií, kdo stojí ve středu *Annales*, kdo na okraji a kdo už za ním. Zajímavější a plodnější je ale např. Burkeho metodika používání konceptuální opozice *voluntarismus* (uznání autonomie jednání historických aktérů) – *determinismus* (metafora vězení) a její traktování („svoboda“ u Febvrea a Blocha – „uvěznění“ u Braudela a Labrousse – „vysvobození“ u jejich následovníků). Vedle základních metodicko-logických postupů pracuje autor také s prostou komparací, výjimečně se statistikami, m. biografickou a geografickou. Jakým způsobem se vyhnul úskalí retrospektivního přístupu a reprezentativního výběru jsem zmínil výše.

že už nezbývá mnoho co dodat. Podrobit subtilní charakteristice konkrétní diskursivní objekty (knihy), které se nacházejí v průniku zájmu jak užší odborné tak i širší literární veřejnosti, se ukázalo jako velmi nosné. S tím, jak ve druhé třetině 20. století některé práce *Annales* a jejich autoři/autorky (např. Braudel, Duby, LeGoff, Chartier, Ozoufová, Perrotová) nabyli prostor v politickém a mediálním diskursu, stala se zároveň Burkeho volba obecnějším výkladem společenských a kulturních aspektů euroatlantické civilizace.⁹

Zdeněk Nebřenský

**Alan Dundes, Carl R. Pagter:
WHEN YOU'RE UP TO
YOUR ASS IN ALLIGATORS.
More Urban Folklore from
the Paperwork Empire,
Wayne State University Press,
Detroit 1987**

Důvody pro recenzování práce vydané před více než patnácti lety mohou být, pomíne-li efekt *libri prohibiti* a nedostatek dostupnosti originálů (natož pak překladů) zahraniční literatury, v našem společenskovo vědním diskursu pocíťovaný tak tíži-

vě, v zásadě dvojí. Prvním z nich může být objevení se nového titulu, který danou publikaci náhle aktualizuje; druhým z nich, zdaleka ne tak konjunkturálním, může být prostý fakt, že dané dílo obsahuje zajímavá témata či souvislosti, které unikly v době jeho vydání pozornosti. Recenze je pak snahou na tato témata či souvislosti upozornit. Následující řádky jsou vedeny druhým z těchto důvodů – tedy snahou upozornit na knihu, která unikla v době svého vydání (z nejruznějších příčin) širší pozornosti domácí odborné veřejnosti, ale která skýtá značné možnosti dalšího studia a interpretací.

Jméno známého amerického antropologa a folkloristy Alana Dundese, autora desítek odborných publikací, v naší akademické obci zpopularizované především publikačními a pedagogickými aktivitami Zdeňka Salzmann, je spojeno především s třemi cykly témat. Prvním z nich je bezesporu sběr a klasifikace mytologie a tradičního folklóru původních obyvatel Ameriky, druhým pak aplikace propovského funkcionalismu na americký folklór, související se zavedením analytických termínů *motifém* a *allomotiv*. Třetím a zřejmě nejvýznamějším Dundesovým přínosem antropologii a folkloristice je vytvoření teorie tzv. mytofolklórního kontinua, tedy sloučení rozmanitých druhů oraloty vyskytujících se v lidských kulturách (konkrétně mýtu a folklóru, studovaných obvykle odlišnými disciplínami) do širšího celku. Teorie mytofolklórního kontinua má v americké antropologii status paradigmatické teorie v podstatě dodnes, o čemž svědčí její prezentace jako vědeckého pohledu na mýty, legendy a pohádky v standardních vysokoškolských učebnicích disciplíny typu Hicks, Kottak, či

⁹ „Prodej knihy (Le Roy Ladurieho *Montailou*) se rapidně zvýšil poté, co Mitterand v televizi prohlásil, že ji četl, zatímco sama vesnice byla pohřbena pod návalem turistů“ (s. 82). Tento úsměvný příklad jsem zvolil spíše jako ukázkou Burkeho narativní strategie. Serióznější je položit si otázku typu – proč v některých moderních společnostech existuje poptávka po reinterpretaci tradic v takové míře, že jejich autorům (méně autorkám) příznává velkou míru společenského uznání? Pro africkou a ve velké míře i asijskou historiografii nepředstavují *Annales* fenomén.